

Werk

Titel: Herbarium Amboinense, plurimas conplectens arbores, frutices, herbas, plantas ter

Jahr: 1750

Kollektion: Zoologica

Digitalisiert: Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen

Werk Id: PPN369547365

PURL: <http://resolver.sub.uni-goettingen.de/purl?PPN369547365>

OPAC: <http://opac.sub.uni-goettingen.de/DB=1/PPN?PPN=369547365>

LOG Id: LOG_0057

LOG Titel: Caput Trigesimum Tertium. Urtica decumana. Daun gattal besaer. - Drie en Dertigste Hoofdstuk. De grootste Brantnetel

LOG Typ: chapter

Übergeordnetes Werk

Werk Id: PPN369544501

PURL: <http://resolver.sub.uni-goettingen.de/purl?PPN369544501>

OPAC: <http://opac.sub.uni-goettingen.de/DB=1/PPN?PPN=369544501>

Terms and Conditions

The Goettingen State and University Library provides access to digitized documents strictly for noncommercial educational, research and private purposes and makes no warranty with regard to their use for other purposes. Some of our collections are protected by copyright. Publication and/or broadcast in any form (including electronic) requires prior written permission from the Goettingen State- and University Library.

Each copy of any part of this document must contain there Terms and Conditions. With the usage of the library's online system to access or download a digitized document you accept the Terms and Conditions.

Reproductions of material on the web site may not be made for or donated to other repositories, nor may be further reproduced without written permission from the Goettingen State- and University Library.

For reproduction requests and permissions, please contact us. If citing materials, please give proper attribution of the source.

Contact

Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen
Georg-August-Universität Göttingen
Platz der Göttinger Sieben 1
37073 Göttingen
Germany
Email: gdz@sub.uni-goettingen.de

Tabula Decima Nona

Silagurium exhibet vulgare, seu primam ejus speciem.

OBSERVATIO.

Helianthemum seu *cisti* humilis hæc prima *Silaguri* videtur esse species, ac forte est *Cistus* humilis *Chamedrys* crispatis foliis *Prom. Bonæ spei Plukn. Mantiss. pag. 50.*

Secunda *Silaguri* species longifolia *Tab. 18. fig. 2. exhibita*, vera *Capraria* est *H. Amstel. tom. 1. pag. 79.* quæ in *H. Cliff. pag. 310.* vocatur *Capraria* foliis alternis, corollis quinquefidis, ubi vide reliqua, nec non *Breynii Prodr. 2. nov. edit. in notis pag. 69.* ut & *H. Malab. Tom. 10. fig. 53. pag. 105.*

CAPUT TRIGESIMUM TERTIUM.

Urtica decumana. Daun gattal besaer.

Monstrosa *Urticæ* majoris species occurrit in India, tam fordida gerens folia, quam in ulla observantur planta, simplicem vero erigit caulem, tres quatuorve pedes altum, inferius rotundum, lignosum, ac digitum crassum, superius angulosum, in binos tresve laterales ramos distinctum, ubique ad tactum rugosum.

Folia solitaria locantur, quæ forma conveniunt cum illis *Urticæ* vulgaris, sed multo majora sunt, spithamam vel pedem longa, immo sæpe longiora, quinque flexe pollices lata, bicoloria juxta binas diversas species. Alba species maxima gerit folia, ad oras profunde dentata, ad tactum penitus rugosa, & urentia, innumerabilibus punctulis hirta, cuivis horum firmus insidet pilus instar aculei apis.

In vertice vagum gerit corymbum, in raros ramulos distinctum, quibus quoque vagi insident flosculi, ex simplicibus modo apicibus constantes, coloris fordide albicantis cum flavo intermedio, quique plerumque sine semine decidunt, excepto quod inferiora fusca capitula semen producant flavum & arenosum.

Rubra species paulo angustiora gerit folia, sed ejusdem longitudinis, ac rugosiora prioribus, sunt enim non modo superne, sed etiam inferne punctulis notata, majores verrucas referentibus, ac cuivis firmus quoque insidet pilus, qui vehementius urit prioribus. Foliorum venæ subtus fuscae sunt, uti & caules ac capitula, quæ semen continent, ubique rugosa & pungens est hæc planta.

Ambo hæc folia vola manus tacta, in initio non tam facile urunt quam nostræ Europææ *Urticæ*, si vero aculei alicujus cutim seu *Epidermidem* perforant, non modo urunt, sed simul vesiculas excitant cum pruritu quodam, quales isti contrahunt, qui a cimicibus morfi sunt.

Radix ejus longa est, repens, in multas tenues ramificationes distincta, quibus multæ adhærent fibrillæ.

Nomen. Latine *Urtica decumana*; Malaice *Daun gattal besaer*, h. e. *Folium pruritus magnum*; Ternatice *Soforu*; Amboinice *Sala*, nescio quomodo hoc nomen ab Hungaris acceperint, Hungari enim quasvis *Urticas* quoque vocant *Tjalan*; Javanis *Camadu*.

Locus. Ad oras silvarum crescit, & sponte sub sepibus, atque ob ejus usum in hortis quoque plantatur.

Ufus. Sordida hæc folia apud Indos in quotidiano sunt usu, quibus idem faciunt, quod nos scarificationibus & *Cucurbitis*, quam primum enim sese segnes sentiunt ac torpentes ex sanguine crasso, quo artus rigent ac immobiles sunt, unde pruritus sentiunt vel delassati videntur, tum æque viri ac feminae corpus fricant hisce foliis, suprema nempe ipsorum parte, ac fatis ruditer, si enim meticulose hoc peragitur, hæc herba sese quasi defendit, ac majores excitat dolores, hinc intrepide hæc folia tractanda sunt, solummodo cavendo, ne suprema manuum pars tangatur, ac sine metu corpus perfricetur hisce, non vero sunt contorquenda vel leniter tractanda.

Hinc

De Negentiende Plaat

Vertoont de gemeene *Silaguri*, ofte de eerste zoorte daar van.

AANMERKING.

De eerste zoort van *Silaguri* schynt te zyn een zoort van de *Helianthemum* ofte lage *Cistus*, en is mogelyk de lage *Cistus* met gekreukelde bladeren, van de *Chamedrys* uit de Kaap de Goede Hoop, van *Plukn. Mantiss. pag. 50.*

De tweede zoort van *Silaguri*, ofte met het lange blad, op de 18. Plaat fig. 2. verbeeld, is de regte *Capraria*, van de *Hort. Amstel. eerste deel, pag. 79.* welke in de *H. Cliff. pag. 310.* genaamt wert *Capraria*, met verwisselde bladeren, en de bloem-bladeren in vyf verdeelt, alwaar het overige ziet, als mede *Breyn. Prodr. 2.* van de nieuwe druk in de notis pag. 69. en de *H. Malab. Tom. 10. fig. 53. pag. 105.*

DRIE EN DERTIGSTE HOOFDSTUK.

De grootste Brantnetel.

Een monstreus geslacht van groote Netelen heeft men in Indien, met zoo leelyke bladeren, als men ooit aan een gewas hebben mag, zy schiet met een enkelen steel op, drie of vier voeten hoog, beneden rond, boutagtig, een vinger dik, boven hoekig, in twee of drie zydetakken verdeelt, over al ruig in 't aantasten.

De bladeren staan enkelt, van gedaante wel onze Netelbladeren gelyk, dog veel grooter, een span of een voet lang en meer, vyf en ses duimen breed, van tweederlei couleur na de twee zoorten, de witte zoorte heeft wel de grootste bladeren, aan de kanten diep getant, in 't aantasten gants ruig, en stekelig, met ontelbaare pukkeltjes bezet, en op ieder staat een styf baairtje als een angel van Bye.

Op zyn top staat een ydele tros in weinig takjes verdeelt, daar aan ook weinige bloempjes staan, schier van enkele styve spitzten gemaakt, vuil-wit met geel gemengt, die meest zonder zaad afvallen, behalven de onderste bruine knopjes, brengen een geel zandig zaad voort.

De roode zoorte heeft wat smaldere bladeren, dog even lang, en nog ruiger dan de voorige, want het is niet alleen van boven maar van onderen, ook met pukkeltjes als groote wratten bezet, en op ieder staat een styf baairtje, dat beviger brand dan de voorige. De aderen zyn van onderen bruin, gelyk ook de stelen en knoppen, daar het zaad insteekt, tot het uiterste tipje toe, ruig en stekelig.

Beide deze bladeren aangeraakt met het binnenste van de hand, branden in 't eerste zoo ligtelyk niet als onze Europese Netels, maar als de stekeltjes iemand in d'andere huid komen, zoo branden zy niet alleen, maar werpen ook bobbelen op, met eenig jeuken, gelyk die geene krygen, die van Wantluizen gebeten worden.

De wortel is lang, kruipende, in veele dunne takken verdeelt, en daar aan weeke vezels.

Naam. In 't Latyn *Urtica decumana*; in 't Maleits *Daun gattal besaer*, dat is *Folium pruritus magnum*; in 't Ternataans *Soforu*; op 't Amboins *Sala*. Ik weet niet, waar zy by de Hungaren zyn geweest, om dien naam malkander te leenen, want de Hungaren noemen alle netelen ook *Tjalan*; in 't Javaans *Camadu*.

Plaats. Het wast aan de kanten van de bossen in 't wild onder de heggen, en wegens zyn gebruyk wert het ook in de tuinen geplant.

Gebruik. Deze onaanzienlyke bladeren zyn by de Indianen in een dagelyks gebruyk, dewelke daar mede verrigten 't geene wy met scarificeren of koppen doen, want zoo dra zy haar onlustig gevoelen, met een zwaar bloed beladen, waar door de leden lam en styf werden, en groot jeuken gevoelen, of anderzints vermoeit zyn, zoo laten zoo wel vrouwen als mannen haar over 't lyf stryken met deze bladeren, te weten met de bovenste zyde, en dat vry wat hardagtig. Want zoo men bang is, en verzaakt een anderen over 't lyf strykt, zoo verwekt dit onkruid grooter pyn, derhalven moet men de bladeren stout aanvatten, alleenlyk wagtende, dat ze op de bovendeelen van de handen niet en komen, en zonder sebrumen over 't lyf stryken, maar geenzints vryven of drayen.

Hier

Hinc pars fricta mox rubet, istaque vesiculæ magna copia intumescunt, sed non ita in pedibus & ubi cutis dura est. Vesiculæ hæc tamen vix dolore excitant vel ardorem, sed pruritus potius, qualem quis percipit, si aliquid rugosum cutim tangat. Sic hæc quoque vesiculæ intra semihoræ spatium disparent, si post frictionem manus humidæ obliniantur guttulo olei, ac vola manus pars fricetur, sique quædam remanet scabrities, nil refert, sed magnum adfert folatium.

Post hanc enim frictionem homo talis agilior est, atque hac scarificatione incolæ corpus suum præferant a multis malis, unde vapores maligni exhalant, qui corpus adgravant.

Mulierculæ huic operi adeo adueta sunt, ut sibi inponant ac putent, ægre valere, si non una alterave vice in septimana corpus fricetur. Nunquam etiam credidissim Europæorum corpora mollia has rudes frictiones tolerare potuisse, sed postea ipse hoc expertus comperi, multo facilius hoc opus peragi, quam in initio quis putaret, putoque optimam esse sanitatis præservationem. Sic etiam Europæos novi robustioris conditionis, qui hanc frictionem in cute sine noxa poterant tolerare, nullis etiam insequentibus tuberculis. Hunc in finem folia in fasciculos conligata in foro venduntur, ac plantæ in horticorum angulis coluntur, præsertim alba species, quæ mollior est, nec tam ingentem excitat ardorem quam rubra.

Hi foliorum fasciculi in frigidiusculis locis, vel Musæ folio involuti per aliquot dies conservari possunt, ac trans mare vehi. Post esum calidorum fructuum, vel qui sanguinem faciunt biliosum, quales sunt Mangæ, Duriones, & Ananassæ, frictio hæc saluberrima est, sic compertum est in isto loco, ubi humores maxime depravati stagnant, plurima oriri tubercula, atque in corpore penitus sano fere nulla.

Urtica vulgaris in India quoque crescit, forma cum media nostra specie conveniens, & Malaice vocatur *Daun gattal babi*, h. e. Urtica porcina, quum porci hanc sine noxa edunt, licet quidam incolæ ac præsertim Ternatenses hanc etiam sine incommodo inter olera adhibent uti & in Medicina, fere ad similes morbos, ad quos nos in Europa.

Vocatur *Daun gattal*, atque Javæ & Baleyæ quoque obcurrit, sed mulierculæ Javanæ hanc penitus averfantur, ut & frictionem memoratam, atque eo magis, quum sibi persuadent, ingentem serpentem venenum suum in hæc ejecisse folia, unde usque in hodiernum diem herba hæc noxia, & ista species serpentum innoxia censetur, sic hæc quoque herba eo magis vitatur, quum ipsis parvifolia rubra species maxime sit nota, quæ multo vehementius urit alba specie.

Tabula Vigesima

Ad Figuram primam *Urticam* exhibet *Decumanam*.

Figura secunda *Urticam* denotat *mortuam*, quæ Ricinocarpos Indica glabra, Mercurialis folio a me vocatur in *Thes. Zeyl.* pag. 205. ubi plures hujus obcurrunt species, & reliqua synonyma, atque cum Peecupameni *H. Malab. part. 10. Tab. 82.* jungitur. Huc & spectat Urtica racemosa, angustifolia, fructu tricocco. *Sloan. Hist. tom. 1. Tab. 82. fig. 1.*

Hier door word de gestreke plaats straks rood, de voornoemde bobbelen varen met meenigten op, dog aan de beenen, en daar bart vel is de minste. Het vel wert wel ontstelt, egter is geen zonderlyke pijn of brand daar by, en veel meer jeuken, gelyk iemand gevoelt, als men met wat ruigs gestreken wert. Zoo vergaan deeze bobbelen ook in een half uur wederom, als men na 't stryken de banden bevoogtigt met een dropje Olie, en met de vlakke daar over strykt, zoo dan al eenige schrammetjes over blyven, dat mag geen kwaad, maar dient tot grooter verlichtinge.

Want na dat stryken zoo gevoelt zig de mensch merkelyk verligt, en door deze scarificatie preserveeren de Inlanders bunne ligbaamen voor veele toevallige krankbeden, en verlossen haer van kwade dampen, die het lyf beswaaren.

De vrouwen zyn 'er zoo aan gewent, dat ze haer inbeelden niet wel te zyn, als zy in de week niet een of twee reizen bestreken werden. Ik zoude het nooit geloof hebben, dat de Europeanen op bunne weeke buiden deze ruige handelingen zouden konnen verdragen, maar naderband zelfs probeerende, heb ik bevonden, dat het veel gemakkelijker toegaat, als men zig ten eerste inbeelt, en houden 't nu voor een goede preservatief van de gezondheid. Zoo heb ik ook Europeanen gekent van een robuste complexie, die dit stryken op hun vel zonder gevoelen kosten verdragen, ook dat daar van gants geene bobbelen opkwamen, tot dezen einde, werden de bladeren met bosjes op de Markt verkogt, en de planten in een boek van de tuinen onderhouden, inzonderheid de witte soorte, die zagter van brand is dan de roode.

De bosjes van bladeren kan men ook aan koele plaatzen of in een Pissang-blad gewonden, eenige dagen goed bebouden, en met zig over Zee voeren. Na 't sterk eten van beete vrugten, of die een geil bloed maken als Mangas, Dorioens, en Ananasses, is deze strykade zeer gezond. Zoo bevind men ook dat op die plaats, daar de meeste kwade buimeuren zitten, de meeste bobbelen opvaren, en op een gants gezond ligbaam schier geene.

De gemene Brandnetel waagt ook in Indien, van satzoen onze middelbaare soorte gelyk, en biet in 't Maleits *Daun gattal babi*; dat is *Verkensnetel*, dewyl het de *Verkens* zonder gevoelen eten, hoewel sommige Inlanders, inzonderheid de Ternatanen, ook dezelve onder Moeskruide gebruiken, als mede in de Medicynen, schier tot diergelyke gebreken, als wy nu in Europa doen.

Het eerstgenoemde *Daun gattal*, hoewel het op Java en Baly ook valt, zoo zyn egter de Javaanse vrouwen gantsch afkerig daar van, om de voornoemde strykade te gebruiken, en dat te meer, dewyl ze malkanderen wys maken, dat een groote Slang uit kwaadheid, haer vergift op deze bladeren zoude uitgespogen hebben, waar door tot den buidigen dag toe het Kruid schadelijk, en die soorte van slangen onschadelijk gebleeven is, zoo wert ook dit kruid zoo veel meer geschoorwt, om dat by hunlieden de kleinbladige roode soorte meer bekend is, dewelke veel beviger brand dan de witte.

De Twintigste Plaat

Vertoont in de eerste Figuur de grootste Brandnetel.

De tweede Figuur wyft aan de dorre Netel, welke van my in de *Thes. pag. 205.* genaamt wert Indische gladde Ricinocarpos, met het blad van de Mercurialis, alwaar meer zoorten hier van gevonden werden, en de verdere benamingen, welke ook met de Peecupameni, van de *H. Malab. 10. deel Tab. 82.* overeenkomt. Hier toe behoort mede de trosdragende finalbladige Netel met een driezadige vrugt, van *Sloan. Hist. 1. deel, Tab. 82. fig. 1.*

